

■ Evropská unie

Svět je čím dál víc naším nepřítelem. Evropané přežijí, jen když budou silnější

Ondřej Houska
ondrej.houska@hn.cz

Co musí Česko udělat, aby mělo v Evropské unii větší vliv? Začít se chovat třeba jako stejně lidnatá Belgie. „Pokud chcete mít vliv, měli byste být schopni přicházet s nápady, které budou užitečné všem,“ říká v rozhovoru s HN Luuk van Middelaar, jeden z nejvlivnějších komentátorů dění v Evropě. Země EU si podle něj konečně musí přestat dělat iluze o světě – ten je mnohem nepřátelštější než dřív a zdaleka se to netýká jen Ruska. „Musíme se na svět dívat na takový, jaký je, nikoliv jak ho chceme vidět,“ upozorňuje profesor Middelaar.

HN: Ve střední a východní Evropě často slyšíme, že naše země budou teď mít v EU větší hlas, protože jejich varování před Ruskem se ukázalo být oprávněné. Bude tomu opravdu tak?

Částečně ano, co se týče Ruska. Vidíme, že když mluví premiéři baltských zemí nebo například Finska, je jim nasloucháno více než dřív. Ale je tu jeden velký problém a tím je nedodržování zásad právního státu v Polsku a Maďarsku. Polsko, nikoliv Maďarsko, je velmi respektováno za postoj k Rusku a pomoc Ukrajině. Aby se však mohlo stát jedním z vůdčích hlasů v celé unii, muselo by přestat s omezováním demokratických standardů doma.

HN: Češi si tradičně stěžují, že mají v EU malý vliv. Jak si ho může středně velká země zajistit?

Inspirujte se třeba v Belgii. Ta má podobný počet obyvatel jako Česko, a přitom disponuje velkým vlivem. Proč? Protože tradičně dokázala zprostředkovat dohodu mezi dvěma politickými a kulturními světy, tedy Německem a Francií. Totéž platí pro maličké Lucembursko. Česko neleží mezi germánským a latinským světem, ale spíše mezi německým a slovanským světem, pokud to tak mohu říct. To by mohlo přetavit ve svou výhodu. To, že jste relativně malí, neznamená, že nemůžete mít vliv. Důležité je najít si pro sebe roli – ta nemůže spočívat jen v hájení vašeho úzkého národního zájmu. Pokud chcete mít vliv, měli byste být schopni přicházet s nápady, které budou užitečné všem.

HN: Znevýhodňuje Česko fakt, že ODS, hlavní vládní strana, v EU patří k malé politické skupině, ke konzervativcům, a není v jedné z hlavních frakcí?

Roli to hraje. ODS by měla větší vliv, kdyby nebyla u konzervativců (ECR), ale u evropských lidovců (EPP). ECR vznikla hlavně z vůle britského premiéra Davida Camerona, který spolu s ODS odešel z EPP. Ale Cameron podcenil fakt, že to pro něj bude znamenat ztrátu vlivu. Lídři stran, které do jednotlivých frakcí patří, se setkávají a drží spolu. Patří do klubu, v němž je německá CDU/CSU nebo předsedkyně Evropské komise, je určitě užitečnější než se setkávat s italskou premiérkou Giorgiou Meloniou, což je teď případ ODS. Není to něco,

co by bylo rozhodující, ale jistou ztrátu vlivu to znamená. Chápu, že část ODS současný stav vyhovuje, protože znamená větší ideologickou soudržnost. Na druhou stranu EPP už není to co dřív, není to federalistická frakce. Je na Petru Fialovi, aby rozhodl.

HN: Spousta lidí říká, že Evropský parlament by měl mít více pravomocí, protože ho přímo volí občané. Jiní zase chtějí některé pravomoci vrátit zpět členským státům. Chápu to správně, že podle vás EU funguje víceméně dobře, protože hlavní moc mají premiéři

a prezidenti scházející se v Evropské radě, tedy na summitech, a na tom by se nemělo nic měnit?

Ano, o tom jsem přesvědčen. Rozdělení moci a úkolů je teď v EU v pořádku. Máme silné společné instituce, tedy Evropskou komisi a Evropský parlament, ale vlády a parlamenty členských zemí stále hrají velmi důležitou roli. A to je dobře. Podle mě neplatí, že když dáte Evropskému parlamentu více pravomocí, tak bude EU demokratičtější. To je chybné tvrzení. Podobně tomu ale je i se snahami vrátit některé pravomoci z Bruselu zpět členským zemím. Před referendem o brexitu Velká Británie udělala velmi podrobnou analýzu, jak to s pravomocemi je. A nakonec ji zveřejnila jednoho pátečního večera těsně před letními prázdninami, protože nechtěla, aby měla moc publicity. Analýza ukázala, že rozdělení pravomocí mezi členské státy a evropské instituce je v pořádku.

HN: Jak bude EU vypadat v budoucnu, třeba za pár desítek let?

Ptáte se, jestli dojde k nějakým změnám. Nyní se změny v EU dějí pod tlakem zvenčí. Jde o bezpečnostní hrozby, ale není to jen válka na Ukrajině. Německý kancléř Olaf Scholz mluví o historickém přelomu i proto, že jako Evropané chápeme, že se svět stal nepřátelštějším místem k životu. A to nejen kvůli Rusku, ale i Číně a do budoucna to možná bude také případ našich vztahů se Spojenými státy. Od roku

energetické bezpečnosti a podobně. Zajistit to mohou jednotlivé země EU svými vlastními kroky, ale nepochybně budeme vystaveni i tlaku na těsnější spolupráci, protože některé věci se mohou podařit jen díky ní.

HN: Které například?

Aktuálně jde třeba o americký zákon, který fakticky motivuje průmysl, aby odešel z Evropy a přenesl svou výrobu do USA. Co s tím můžeme dělat? Můžeme se s žalobou obrátit na Světovou obchodní organizaci (WTO). V tom případě hodně štěstí – než WTO rozhodne, budou už všechny továrny na výrobu baterií do elektroaut přestěhované z Evropy do USA. Za druhé, můžeme zmírnit naše pravidla pro hospodářskou soutěž a umožnit tak jednotlivým státům EU své firmy podporovat podobně štedře, jak to teď dělají Američané. To může fungovat v Německu nebo ve Francii, ale ne v Česku či v Belgii, protože tyto země zdaleka nemají k dispozici dostatek peněz. Anebo můžeme vytvořit společné evropské fondy na podporu našich firem. I to je obtížné, znamená to společné zadlužení.

HN: Jak to dopadne?

Předpokládám, že nakonec dojde k nějaké kombinaci druhého a třetího postupu. Jistě se může stát, že tradičně kritické země, například Nizozemsko nebo Česko, řeknou k třetí možnosti, tedy ke společnému financování,

Důležité je najít si pro sebe roli Češi mohou mít v Evropské unii větší vliv, musí se ale začít zajímat také o to, co chtějí ostatní, říká nizozemský historik Luuk van Middelaar. Foto: HN – Libor Fojtík

LUUK VAN MIDDELAAR (49)

■ Nizozemský historik a politický filozof patří k nejvlivnějším komentátorům dění v Evropě.

■ O vývoji EU napsal několik knih, které posbíraly řadu cen. Je profesorem na Univerzitě v Leidenu.

■ Nyní buduje výzkumné centrum BIG – Brussels Institute for Geopolitics. Jeho vznik slavnostně oznámil v říjnu v Praze za přítomnosti německého kancléře Scholze, francouzského prezidenta Macrona a nizozemského premiéra Rutteho.

■ V letech 2009 až 2015 byl Middelaar členem kabinetu předsedy Evropské rady, tedy summitů lídrů členských zemí EU.

1945 až do nástupu Donalda Trumpa v roce 2016 jsme prožívali něco jako transatlantickou pohádku. Teď jsme rádi, že je prezidentem Joe Biden, ale té pohádce už tak úplně nevěříme.

HN: Mezi Evropou a USA to podle vás už nikdy nebude takové jako dřív?

Trump nebyl jen nějakou dějinnou nehodou. Fakt, že se stal prezidentem, svědčí o proměně demografické, kulturní či politické situace v USA. To by nás mělo hodně znepokojovat. Krom toho samozřejmě platí, že Západ relativně ztrácí a zbytek světa bohatne a jeho moc sílí. To vše je realita, jež na nás dopadá a které se budeme muset přizpůsobovat. Pokud chceme jako jednotlivé evropské národy v tomto světě přežít, nebo lépe řečeno prosperovat, musíme být silnější. Ekonomicky, vojensky, z hlediska

„ne“. Pak jsme ale v bryndě a nastane opravdu velký tlak na nás na všechny, protože svět kolem nás se opravdu mění. To vše je podstatně důležitější než to, jak změníme fungování institucí EU.

HN: V jakém smyslu?

Asi potřebujeme rozšířit možnost hlasovat většinou a omezit právo veta jednotlivých států. Taky by bylo dobré, aby Evropská komise měla méně členů. Ale mnohem důležitější je, aby se EU naučila uvažovat strategičtěji a v dlouhodobější perspektivě. A dokázala podle toho přistupovat k tématům, jako je energetika či průmysl. Musíme se na svět dívat na takový, jaký je, nikoliv jak ho chceme vidět. V EU bychom chtěli, aby celý svět spokojeně žil v demokracii. Ale takový dnešní svět prostě není.